

Shakti of Gods in Hindu Philosophy

Nitikorn Wichuma^{1*}

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author. E-mail: jacknitikorn2517@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to study Shakti of Gods in Hindu Philosophy. The results of the study found that the concept of Shakti in Hindu philosophy reveals that Shakti is the force that sustains life and sustains the world. It is a cult worshiping the majestic goddesses of the gods as Shakta, for example, Saraswati is the Shakti power of Brahma and Lakshmi is the Shakti power of Narayana. Uma Devi is the Shakti power of Shiva. Shakti of the gods in Hindu philosophy: Shakti is a symbol or dharma of the goddess deity that represents the evolution of intelligence and the concept of the birth of Shakti as a supplementary force to the three great gods. This concept is important and influential on human life as it has been respected until now, such as the goddess Suraswati representing wisdom and knowledge, Goddess Lakshmi representing wealth and Uma Devi representing power. Therefore, Bhakti devotees can choose to worship the goddess of Bhakti according to their wishes.

Keywords: Shakti, Gods, Hindu Philosophy

ศักดิ์ของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู

นิติกร วิชมา^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: jacknitikorn2517@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาศักดิ์ของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู ผลการศึกษาพบว่า ศักดิ์ในปรัชญาฮินดูเป็นพลังที่สนับสนุนชีวิตให้ดำรงอยู่รวมทั้งประทับประกอบสากลโลกไว้ และเป็นลัทธิบูชาเทพที่เป็นคู่บารมีของพระเทพเจ้าในฐานะเป็นศักดิ์ เช่น พระสุรัสวดีเป็นพลังศักดิ์ของพระพรหม พระลักษมี เป็นพลังศักดิ์ของพระนารายณ์ และพระอุมาเทพีเป็นพลังศักดิ์ของพระศิวะ ศักดิ์เป็นสัญลักษณ์หรือหลักธรรมฝ่ายเทพเทวีที่แสดงถึงสติปัญญาวิวัฒนาการและแนวความคิดการกำเนิดขึ้นของศักดิ์เพื่อเป็นพลังเสริมแก้มหาเทพทั้ง 3 และแนวคิดเรื่องศักดิ์นี้ยังคงมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์จึงได้รับการนับถือมาจนถึงปัจจุบัน เช่น พระแม่สุรัสวดีเป็นตัวแทนแห่งปัญญาความรู้ พระแม่ลักษมี เป็นตัวแทนแห่งความร่ำรวย พระแม่อุมา เป็นตัวแทนแห่งความมีอำนาจ ดังนั้นผู้มีความเคารพในศักดิ์สามารถเลือกบูชาเทพีแห่งศักดิ์ได้ตามความปรารถนาของตน

คำสำคัญ: ศักดิ์, เทพเจ้า, ปรัชญาฮินดู

© 2021 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

ประเทศอินเดียตั้งอยู่ในทวีปเอเชียใต้ ทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีทิวเขาหิมาลัย ขวางอยู่ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นฝั่งทะเลซึ่งมีทิวเขากั้น อยู่ทางด้านหลัง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีช่องเขาซึ่งชาวอินเดียนิยมติดต่อกับโลก ภายนอก และทางนี้เองที่ชาวต่างชาติได้อพยพหรือบุกรุกลงมา ในประเทศอินเดีย ส่วนทางฝั่งทะเล มักใช้เป็นทางเผยแพร่อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียออกไปสู่ ภายนอก ชาวอินเดียมีการเผยแพร่อารยธรรมของตนให้แพร่หลายไปยังภูมิภาคของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียใต้โดยรวม ราวหนึ่งพันปีก่อน พุทธกาลกลุ่มชน ชาวอารยันได้เดินทางอพยพเข้ามาลงหลักปักฐาน ในผืนดินแห่งนี้ และได้นำศาสนา พระเวท (ศาสนาที่เคารพบูชาเทวดา และธรรมชาติ ไม่มีการทำรูปเคารพ เนื่องจาก ชาวอารยันอพยพเคลื่อนย้ายที่อยู่อยู่เสมอ) เข้ามาด้วย โดยนำมาผสมผสานกับความ เชื่อดั้งเดิมของชนพื้นเมือง (ชาวดราวิเดียน) ซึ่งมีมาก่อนและพัฒนาเป็นศาสนา พราหมณ์ในที่สุด โดยเชื่อว่า พระเป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างสิ่งมีชีวิตทั้งปวง โดย มีเทพเจ้าสูงสุด 3 พระองค์ ได้แก่ พระพรหม เป็นผู้สร้างโลก พระศิวะ เป็นผู้ทำลาย และพระนารายณ์ เป็นผู้ปกป้องรักษาโลก (วีระชัย โชคมุกดา, 2554)

ในช่วงพุทธศักราช 1,200 ถึง 1,740 ในยุคนี้นั้ ลัทธิฮินดูมีความเจริญยิ่งแต่พระพุทธรูปศาสนาเสื่อมลง ถ้าพิจารณาคุณลัทธิฮินดูที่นับถือปฏิบัติกัน จะรู้สึกได้ว่าเจริญก็จริงแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปกว่าเดิม เพราะเกิดมีลัทธิวิธีอย่างแปลกขึ้น ที่เรียกว่าต่างๆ เป็นพิธีบูชาของพราหมณ์บัดนี้เล็กน้อยใช้ คงกลับถอยหลังไปถึงลัทธิพิธีของชนชาติชั้นเดิมเช่นฆ่าสัตว์บูชายัญนำโลहितสัตว์ที่ฆ่าไปบูชาเทพในเทวดา ภาษาที่ใช้ในพิธีเดิมเป็นภาษาสันสกฤตก็เปลี่ยนใช้ภาษาพื้นเมืองมีการแห่เทวรูปและแสดงลัทธิอย่างเล่นละครในเทวาลัยก็เลยจัดให้มีหญิงแพศยาไว้ประจำเรียกว่าเทพทาสี และมีพิธีที่ทำกันในเทวาลัยด้วยอาการอันหยาบช้ำลามกอย่างที่สุด นักบวชชั้นเดิมไม่มีการเกี่ยวข้องอย่างเช่นที่นิยมกันในยุคนี้นี้ แต่มีนักบวชชั้นใหม่ที่เกิดขึ้นเรียกว่า สาธุ เป็นนักบวชประจำนิกายโดยเฉพาะบุชารูปเคารพซึ่งเป็นปฏิมารูปของพระศิวะหรือพระวิษณุวตารมา ในระยะกาลเดียวกัน พระพุทธรูปก็เข้าไปอยู่ในวงแห่งลัทธิฮินดู เกิดมีพิธีลัทธิธรรมปฏิบัติและการนับถือเป็นอย่างวิธีตันตระ และมีศึกษาในลัทธิลัทธิธรรม

ปฏิรูปอย่างใหม่ที่เรียกว่าตันตระนี้ขึ้นที่เมืองวิกรมศีลทางชายฝั่งแม่น้ำคงคา ประเทศทิเบตได้รับลัทธิสัทธรรมปฏิรูปวิธีตันตระนี้ไปนับถือ และสืบลัทธิมาจนปัจจุบัน

ลัทธิในกายต่างๆ ที่ประชาชนพลเมืองนิยมนับถือในสมัยนี้คือการบูชาพระวิษณุหรือพระศิวะโดยอาศัยเหตุในตำนานต่างๆ ของมหาเทพทั้งสอง ซึ่งมีปรากฏอยู่ในหนังสือมหาภารตระมาณะ หรือในคัมภีร์ปุราณะเป็นที่ตั้งแล้วยังมีความเข้าใจอย่างใหม่ที่เกิดขึ้นในลัทธิ คือเห็นว่าเทวีซึ่งเป็นชายาของมหาเทพ เช่นพระอุมาหรือพระลักษมี ย่อมส่งกำลังของเทพสามีไว้เรียกว่าศักติ องค์พระวิษณุหรือพระศิวะมนุษย์จะเข้าถึงได้โดยยาก เพราะฉะนั้นต้องอาศัยบูชาศักติจึงจะได้สมความปรารถนาศักติ หมายความว่า ชายาของพระเป็นเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เป็นอำนาจของเทพผู้สามี ในนิยายไศวะซึ่งนับถือ พระศิวะ มีพระอุมาเป็นศักติ, ในนิยายไวษณพ มีพระลักษมีหรือนางราชา (ชายาพระกฤษณะ) เป็นศักติ, ในนิยายพระพรหม มีพระสรสวดีเป็นศักติ แต่โดยปกติย่อมเล็งเอาเฉพาะพระอุมา ชายาพระศิวะ, ซึ่งมีนามต่างๆ กันว่าเทวีบ้าง, ทูรคาบ้าง, และกาลีบ้าง นิยายศักติ มีลัทธิผิดจากนิยายอื่นๆ นัทธิฮินดู เพราะไม่มีต้นศาสนาในนิยาย เป็นแต่อ้างว่าพระศิวะทรงบันดาลด้วยพระองค์เอง (พระยาอนุমানราชธน, 2507)

ทางภาคใต้อินเดียมีคณาจารย์เรียกว่า อาซวาร์ หรืออาลวาร์ สิบสองคนเที่ยวจาริกสั่งสอนลัทธิการบูชาพระวิษณุแก่มหาชน ตามปกติพวกอซวาร์ย่อมเป็นนักกวีอยู่ในตัว เพราะฉะนั้น คำสวดอันหวานในลัทธิของอาซวาร์ จึงเป็นกาพย์หรือฉันท์เพื่อให้ไพเราะเสนาะโสต เพราะสร้างความนิยมเลื่อมใสแก่มหาชน ข้อสั่งสอนส่วนมากคัดเอามาจากเรื่องพระกฤษณะ (ที่ถือกันว่าเป็นพระวิษณุอวตาร) ซึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ปุราณะต่างๆ คำสั่งสอนและบทสวดขับของอาซวาร์ทั้งสิบสองนี้ ภายหลังได้รวบรวมเข้าหมวดหมู่ เรียกชื่อว่า คัมภีร์นารายณะประพันธ์ แต่ตามปกติมักจะเรียกกันว่า คัมภีร์พระเวทของทมิฬ หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่าแขกกลิง คัมภีร์นี้ยังคงใช้สำหรับสวดขับเป็นกิจวัตรประจำวันโดยมากในเทวาลัยพระวิษณุทางอินเดียภาคใต้แทบเท่าทุกวันนี้ ส่วนลัทธิในกายบูชาพระศิวะ ทางอินเดียภาคใต้ก็มีอาจารย์ชื่อมาณิกะวาศกรเจริญวรรณการเหมือนกัน ท่านผู้นี้เป็นหัวหน้าของนิยายไศวะรุ่นเก่า ซึ่งภายหลังเรียกว่านิยายไศวลีธานตะ นิยายนี้มีประวัติยาว เลยเป็นลัทธิที่นับถือกันมากในแคว้นมัทราส มีลัทธิว่า ผู้ใดบูชาพระศิวะ พระองค์ย่อมทรงช่วยผู้นั้นโดยวิธีประทานพรเป็นต้น และนับถือพระอุมาว่า เป็นศักติของพระศิวะ มาณิกะวรรณาทสวดขับเป็นภาษาทมิฬ ด้วยถ้อยคำอันไพเราะเรียกว่า ตีรวาตคม แปลว่า การออกมาจากอันศักดิ์สิทธิ์

ในเทวาลัยของพระศิวะในประเทศของชาติทมิฬ ประชาชนย่อมสวดขับบทกับเหล่านี้นมาจนปัจจุบัน หลักการเคารพบูชาของมาณิกะเรียกว่า ภักติคือภักดี ภักติในที่นี้หมายความว่า การบูชาพระภควาน ผู้บูชาเรียกว่า ภักตะ ภควานแปลว่า พระผู้ควรบูชาใช้สำหรับออกนามพระวิษณุ, พระกฤษณะ, พระราม, พระศิวะหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่งสุดแต่ผู้บูชานับถือ นิยายไวษณพในสาขาภักติในปัจจุบันเรียกว่า นิยายภากัตหรือผู้บูชาพระภควาน ลัทธิภักติคือให้มีความเชื่อมั่นจงรักในพระเป็นเจ้าอย่างลัทธิคริสต์ ขอบปฏิบัติอื่นๆ ไม่เลิ่ไปกว่าภักติโดยมอบกายใจไว้ในพระองค์ด้วยความรักใคร่ ไม่ประสงค์การตอบแทน เพราะถ้ามีภักติก็ย่อมมีผลตอบแทนอยู่ในตัว ผู้ใดว่างตอบแทนก็เท่ากับผู้นั้นทำการค้าขาย (พระยาอนุমানราชธน, 2507)

การบูชาสรรเสริญเทวีพบได้ในวรรณคดีหลากหลายภาษาทั่วโลก ในอินเดียเองก็เช่นกัน คัมภีร์ พระเวทเป็นหลักฐานทางวรรณคดียุคแรกๆ ที่แสดงให้เห็นว่าชาวอินเดียนับถือ สรรเสริญ และทำ พิธีบูชาเทวีหลายองค์ แม่เทวีเหล่านี้จะไม่ได้มีบทบาทโดดเด่นเท่าเทวะ เช่น พระอินทร์ พระวรุณ หรือ พระอัคนี แต่เทวีเหล่านี้ก็ยังมีควมสำคัญในฐานะชายา มารดา หรือ ิดาที่เกี่ยวข้องกับเทวะ พราหมณ์ประพันธ์บทสวดสรรเสริญเพื่อวิงวอนให้เทวีมาร่วมรับส่วนแบ่งในชัยชนะเพื่อขอพร บทบาท ของเทวีในคัมภีร์พระเวทเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นภาพสังคมที่มีเพศชายเป็นผู้ปกครอง ขณะที่ เพศหญิงจะเกี่ยวข้องกับควมมั่งคั่งและควมอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะควมสมบูรณ์ของพืชพันธ์ ธัญญาหาร การให้กำเนิดบุตร และเป็นผู้ช่วยเหลือ จนกระทั่งในสมัยวรรณคดีปุราณะ ข้อมูลในปุราณะแต่ละเล่มแสดงให้เห็นถึงความเจริญของ ลัทธิการนับถือเทพเจ้าองค์เดียวเป็นศูนย์กลาง เทวีมี

บทบาทในการเป็นชายาของพระเป็นเจ้าสูงสุด สามพระองค์ คือ พระพรหม พระศิวะ และพระวิष्ณู เทวที่เราได้ยินพระนามในวรรณคดีสันสกฤต บ่อยครั้ง เช่น พระสรสวตี พระลักษมี พระนางปารวตี ทูรคาเทวี และกาลิเทวีต่างมีตำนานเป็นของ พระองค์ แต่ปรากฏการณ์การนับถือเทวีที่สำคัญที่เกิดขึ้นในยุคนี้ คือการกำเนิดของพระมหาเทวีผู้เป็น เทพเจ้าสูงสุด มีอำนาจเหนือกว่ามหาเทพทั้ง (ศุภมาศ เขยศักดิ์, 2552)

ในประเทศอินเดียมีหลากหลายความเชื่อ หลากหลายความนิยม เป็นประเทศที่มีอิสระในการแสดงความคิดความเห็นต่อเทพเจ้ามีการสร้างเทพขึ้นตามคติบูชาในชุมชนของตนเพื่อสร้างความเสมอภาค โดยเฉพาะกลุ่มคนชั้นล่างที่มีการรวมกลุ่มชุมชนกัน รวมไปถึงกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ที่มีการยกเทพเทวีขึ้นเพื่อคุ้มครองปกป้อง และทำลายผู้ถูกเหยียดหยามตนอย่างเช่น “อิชระ” ที่บูชาพระแม่หุชระ ที่ให้พรกับกลุ่มหลากหลายทางเพศในอินเดีย (นักรบ นาคสุวรรณ, 2562)

ผู้เขียนเห็นว่า แนวคิดเรื่อง ศักติของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดูนั้น ควรศึกษาในส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความ เป็นแนวคิดเรื่องศักดิ์ของเทพเจ้าอย่างแท้จริง เพราะองค์ความรู้ในส่วนนี้มีผู้สนใจศึกษาและเผยแพร่อย่างมาก ทั้งที่เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่สำคัญทางปรัชญาฮินดู ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาแนวคิดเรื่อง วิเคราะห์ศักดิ์ของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู เพื่อที่จะได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาเผยแพร่แก่คนรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้ และทำความเข้าใจว่า แนวคิดเรื่องวิเคราะห์ศักดิ์ของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดูเป็นอย่างไร บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอศักดิ์ของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องศักดิ์ในปรัชญาฮินดู

แนวคิดเรื่องศักดิ์กับศักดิ์ปรากฏชัดเจนแน่นอนอย่างเป็นระบบใน ศาสนาพราหมณ์- ฮินดู เช่นกรณีของเทพตรีมูรติที่ พระสรสวตี เป็นศักดิ์เทพีคู่บารมีของ พระพรหมซึ่งถือว่าเป็นศักดิ์ พระอุม่า (พระแม่กาลิ) เป็นศักดิ์ เทพีคู่บารมีของ พระศิวะซึ่งถือว่าเป็นศักดิ์ พระลักษมีเป็นศักดิ์เทพีคู่บารมี ของพระวิष्ณู (หรือพระนารายณ์) ซึ่งถือว่าเป็นศักดิ์

1. ความคิดเรื่องศักดิ์

“ผู้หญิง” คือ “เพศแม่” เป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์บนโลก หากไม่มีแม่ผู้ให้กำเนิดแล้วใคร่โลกคงไม่มีดังนั้น ธรรมชาติของฮินดูจึงถือว่าเพศหญิงคือศักดิ์เป็นผู้มีอำนาจเหนือเพศ ชาย คือ พระศิวะ หรือ พระผู้เป็นเจ้าตรงกับแนวคิดเรื่องปุรุષะ และประภฤต ทั้งสอง ความเห็นให้ความสำคัญ กับศักดิ์หรือ ประภฤต ว่ามีอำนาจกระตุ้นให้พระเจ้ามีพลังสำหรับชาวฮินดูเอง โดยเฉพาะฮินดูที่นับถือลัทธิตันตระแล้วการบูชาพระศิวะ และศักดิ์ของพระองค์ต่างก็เป็นหนทางที่นำไปสู่พระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวกันทั้งสิ้นเพราะว่าชาวฮินดูเชื่อว่าเทพเจ้าทั้งสามพระองค์รวมทั้งชายา เป็นสิ่งปรากฏชั้นสูงสุดของพรหมัน และนี่คือที่มาของนิกายศักดิ์ในฮินดูตันตระนั่นเอง (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546)

2. ความหมายของศักดิ์

ศักดิ์แปลว่าความสามารถ หมายถึง พลังที่สนับสนุนชีวิตทั้งปวงให้คงอยู่นิกายที่นับถือศักดิ์หรือ “ศักดิ์” มีความเชื่อว่า “ศักดิ์” มีลักษณะเป็นสตรีเพศเป็นมหาเทวีเป็นเทวีผู้ยิ่งใหญ่มีสถานะเทียบเท่ากับภาวะสูงสุด (Supreme Being) “ลัทธิศักดิ์” (Shaktism) หมายถึง ลัทธิบูชาเทพที่เป็นสตรีหรือเทวี โดยได้พรรณนาว่า เป็นศักดิ์หรือชายาของมหาเทพ ที่เป็นเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง ซึ่งพระชยานั้น เป็นอำนาจของเทพผู้เป็นสามี ในนิกายไศวะ ซึ่งนับถือพระศิวะ ก็อ้างพระอุม่าว่าเป็นศักดิ์ใน นิกายไวษณพ ซึ่งนับถือพระนารายณ์ก็อ้างพระลักษมี มหาเทวีองค์นี้ว่าเป็นศักดิ์จึงมีความเชื่อว่า มหาเทวีลักษมีเปรียบประดุจพลังแฝงให้ องค์พระสวามีซึ่งเป็นศักดิ์ของพระนาง ได้ทรงมีพลังเสริม ที่จะทำหน้าที่คุ้มครองโลกให้อยู่รอดปลอดภัย ในส่วนลัทธิฮินดูที่นับถือพระพรหม เป็นผู้สร้างก็อ้างพระสรสวตีว่าเป็นศักดิ์ของพระพรหม ดังนั้น ศักดิ์จึงหมายถึงชายาของมหาเทพ ศักดิ์ที่สำคัญมี 3 องค์คือ (1) พระสรสวตี (Saraswati) เป็นศักดิ์ของพระพรหม (2) พระลักษมี (Lakshmi) หรือ(Sri)เป็นศักดิ์ของ

พระวิษณุ (3) พระอุมา (Uma) หรือเคารี(Kauri) หรือปารวตี(Parvati) ในปาง ละมุนละไม และเจ้าแม่กาลิ (Kali) หรือเจ้าแม่ทูลคาเทวี(Duraga Devi) หรือจามุนดี(Camundi) ในปางดุร้ายเป็นศัสดิของพระศิวะ

ปรัชญาของลัทธิศักติมีว่า มหาเทพ เช่นพระศิวะ มีพลังอำนาจ 2 ชนิด คือ พลัง อำนาจที่เป็นของบุรุษเพศและพลังอำนาจที่เป็นของสตรีเพศเหมือนมนุษย์ผู้ชายทุกๆ ไป มี ลักษณะสำคัญตรงกันข้าม 2 ประการคือ (1) ลักษณะที่เป็นชายเช่นความแข็งแกร่งกล้าหาญ อดทน (2) ลักษณะที่เป็นหญิง เช่นอ่อนหวาน นุ่มนวลรักสวयรักงานชื้อ่าย ดังนั้น ลัทธิศักติจึงนำพลังอำนาจของสตรีเพศมาพัฒนา เพื่อให้ เกิดความอุดม สมบูรณ์แก่โลก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ในยุคที่ศาสนาพราหมณ์รุ่งเรือง เชื่อกันว่า สิ่งที่มนุษย์ปรารถนา คือความต้องการของพระผู้เป็นเจ้า ศาสนาพราหมณ์จึงพัฒนาขึ้นใหม่กลายเป็น “พราหมณ์ยุคใหม่” หรือ ศาสนาฮินดู เกิดมีเทวดา 3 องค์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์ ซึ่งเทพทั้ง 3 องค์ของฮินดู เป็นเทพหรือเทวะฝ่ายชาย เพื่อมาตอบคำถาม เมื่อมีการพูดถึงกำเนิดของโลก และการตั้งอยู่ดับไปของโลก องค์พระพรหมนั้น ทรงมีการกึกก้องหน้าที่หลักในการสร้างโลกเมื่อเกิดมีคำถามที่ว่า เวลาพระพรหมสร้างโลก พระองค์ทรงสร้างมาจากอะไรกัน คำตอบสุดท้ายคือ ทรงมีเอง เป็นเอง เป็น ปฐมเหตุ (first cause) เมื่อมีเองเกิดขึ้นมาเอง เป็นปฐมเหตุสูงสุด เวลาสร้างอะไรจะสร้างมาจากตนเอง

ซึ่งเป็นเหตุผลค่อนข้างอ่อน เวลาผ่านไปหลายยุคหลายสมัย จึงเกิดฮินดูนอกรีต เรียกว่า “ฮินดูตันตระ” ซึ่งพยายามที่จะหาคำตอบสุดท้ายต่อคำถามที่ว่า พระพรหมสร้างโลก สร้างสรรพสิ่งมาได้ อย่างไรกัน ดังนั้นจึงต้องสร้างนางคู่บารมี ของพระพรหมขึ้นมา ซึ่งเป็นคำตอบที่สมเหตุสมผล คือเมื่อพระพรหมมีคู่ครองอยู่ร่วมกัน ก็เกิดโลกเกิดสรรพสิ่งขึ้นมา การสร้างนางคู่บารมีจึงเกิดขึ้นมาเป็นลัทธิ ศักติ-ศักตะ ดังนี้ คู่ที่1 พระสรัสวดี เป็น พลังความสามารถของฝ่ายหญิง นั่นคือ พลังศักติ พระพรหม เป็น พลังความสามารถของฝ่ายชาย นั่นคือ พลังศักตะ คู่ที่2 พระลักษมี เป็น พลังความสามารถหรือพลังอำนาจฝ่ายหญิง นั่นคือ พลัง ศักติ พระนารายณ์ เป็น พลังความสามารถหรือพลังอำนาจฝ่ายชาย นั่นคือ พลังศักตะ คู่ที่ 3 พระอุมาเทวีเป็น พลังอำนาจหรือกำลังความสามารถฝ่ายหญิง นั่นคือ พลังศักติพระศิวะ เป็น พลังอำนาจหรือกำลังความสามารถฝ่ายชาย นั่นคือ พลังศักตะ

3. ความสำคัญของศักติ

คำนิยาม “ศักติ” ที่แปลว่า ศักดิ์, ความสูงส่งหรืออำนาจหรือเครื่องส่งเสริมให้มี ศรีในที่นี้หมายถึง เทวดาผู้หญิง (เทวี) ผู้เป็นชายาของเทวดาผู้ชาย (เทวะ) เกิดขึ้นมาเพื่อเสริมอำนาจให้แก่สวามี ทำไมจึงมีศักติขึ้น เมื่อพิจารณาจะเห็นเป็นเรื่องธรรมดาสามัญสำนึกว่าทุกอย่างเป็นของคู่กัน มีน้ำต้องมีไฟ มีร้อนต้องมีเย็น เมื่อมีเพศชายก็ต้องมีเพศหญิง เป็นสมโยค อยู่คู่กัน โลกจึงจะได้ดุลย์ คือตั้งอยู่ได้ ดังนั้นเทพผู้ชายจึงอยู่เป็นโสดโดดเดี่ยวไม่ได้ ต้องมี ศักติคือเทวีหรือชายามาคู่เคียงอยู่ด้วย จึงก่อกำเนิดศักติ-นางปัญญาคู่บารมีขึ้นมา สรรพสิ่งในโลกอะไรเล่าจะยิ่งกว่ามนุษย์ พระเจ้าเองก็ยิ่งใหญ่ไม่เท่ามนุษย์ ความจริงพระเจ้าไม่ได้สร้างมนุษย์ หากแต่มนุษย์นั่นเองเป็นผู้สร้างพระเจ้าขึ้นมา แล้วอะไร กันเล่าที่เป็นเหตุผลอยู่เบื้องหลังเทพเจ้าหรือพระเจ้าคำตอบง่าย ๆ ก็คือว่า เทพเจ้านั้นเกิดจาก ความต้องการสอนธรรม ด้วยวิธียกธรรมนั้นขึ้นเป็นบุคลาธิษฐาน สมมติธรรมขึ้นเป็นเทพเจ้าหรือพระเจ้าว่าเป็นผู้ทรงอำนาจยิ่งใหญ่เหนือตน เป็นผู้ทรงพระมหากรุณา เป็นผู้ยิ่งใหญ่ยาก จะหาใครอื่นยิ่งใหญ่กว่าพระองค์ย่อมไม่มี พระองค์ทรงเป็นผู้สร้าง ซึ่งความจริงตัวผู้สร้างก็ คือธรรมนั่นเอง (เสถียร พันธรั้ง, 2542)

4. อิทธิพลของศักติต่อวิถีชีวิต

ระบบพหุเทวาตามคัมภีร์พระเวทและอรรถกถาลักษณะทั่วไประบบศาสนาพราหมณ์ของอินเดีย นับเป็นตัวอย่างของระบบพหุเทวาหรือระบบพระเจ้าหลายองค์ (polytheism) อย่างแท้จริง กล่าวคือ เฉพาะในคัมภีร์แรก คือ ฤคเวท ก็มีนามของเทพเจ้าปรากฏอยู่แล้วถึง 333 องค์ และต่อมาเมื่อมีการแต่งคัมภีร์เพิ่มขึ้น

จำนวนเทพเจ้าก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังเช่นเมื่อถึงสมัย ฤๅษี ยาชนวาลกยะ แต่งคัมภีร์พหุทัตทอาร์ญกะอุปนิษัท ต่อท้ายคัมภีร์ศตะปะละพะราหฺมะ แห่งยะชูรเวทนัน ได้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงจำนวนเทพเจ้า ทั้งในส่วนที่เพิ่มขึ้นและลดลงอย่างน่าสนใจ ดังจะเห็นได้จากรายงานการค้นคว้าของท่านธรรมชีวะ หรือ ภิกษุ ดร.พระมหาสมฺมโน แห่งวัดพระธาตุพนม ที่เสนอไว้ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของท่านเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ในคัมภีร์ได้เริ่มด้วยจำนวนเทพเจ้าซึ่งมีจำนวน 33,006 องค์ แล้วลดลงเหลือ 33 องค์ จากนั้นก็ลดลงเหลือ 6-3-2 องค์ สุดท้ายเหลือเพียงองค์เดียวคือ พระพรหม ส่วนเทพเจ้าองค์อื่นๆ เป็นบริวารของพระพรหม เกิดจากพรหมณฺธิต ทั้งสิ้น “สาเหตุแห่งการสร้างเทพเจ้าขึ้นมามากมายนั้น ถ้าจะพิจารณาจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ตามหลักทางสังคมวิทยาแล้วก็น่าจะเนื่องมาจาก 1) ระบบศาสนาพราหมณ์ได้มีการสืบทอดติดต่อกันมาหลายพันปี โดยผ่านการต่อสู้เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่หลากหลายและสลับซับซ้อน 2) ผลของการต่อสู้ทางความคิดและผลประโยชน์ทางสังคมทำให้มีการแต่งคัมภีร์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในทางปกครอง โดยอาศัยการเพิ่มจำนวนเทพเจ้าใหม่ขึ้นมา 3) ผลของความขัดแย้งทางสังคมแห่งชนชั้นวรรณะยังผลให้ต่างฝ่ายต่างสร้างพระเจ้าของตนขึ้นมา เพื่อถ่วงดุลอำนาจกันและกัน 4) มีการสร้างเทพเจ้าหลายรูปแบบ ซึ่งในแต่ละรูปแบบก็มีเทพเจ้าอีกหลายองค์ รูปแบบของเทพเจ้าเท่าที่ปรากฏตามคัมภีร์ต่างๆ ได้แก่

- เทพเจ้าที่เป็นพลังจักรวาล หรืออำนาจแห่งธรรมชาติ เช่น ดิน ฟ้า อากาศน้ำไฟ ลมพายุ ฝนดวงดาว และแสงสว่าง ที่ไม่มีชีวิตอย่างสัตว์และมนุษย์ (non-animated theism)
- เทพเจ้าที่มีสภาพอย่างมนุษย์ (anthropomorphism) ได้รับการสร้างเพิ่มขึ้นภายหลัง
- เทพเจ้าที่มีสภาพเป็นสัตว์ (heriomorphism) มีการสร้างเพิ่มภายหลังพร้อมกับเทพในสภาพมนุษย์
- เทพเจ้าที่มีสภาพครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์ (therianthropism) มีทั้งส่วนที่แปลงจากเทพประเภทก่อนๆ และส่วนที่สร้างเพิ่มเติมในภายหลัง
- เทพเจ้าที่มีระบบครอบครัวและมีลูกหลานสืบสกุล (genotheism) ได้รับการบัญญัติเพิ่มเติมจากเทพเจ้าที่มีอยู่ก่อน

สาเหตุดังกล่าวมาแล้ว ทำให้เทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์เกิดมีขึ้นจำนวนมากมาย แม้แต่เหล่าศาสนิกของศาสนานั้นเองก็ไม่อาจกำหนดจดทั่วถึง ดังนั้น ศาสนิกแต่ละกลุ่ม แต่ละยุคสมัย คงรู้จักและเคารพบูชาเทพเจ้าบางองค์เฉพาะที่พวกตนนับถือเท่านั้น

อนึ่ง มาถึงตอนนี้อยู่เขียนขอทำความเข้าใจไว้ก่อนว่า นามของเทพเจ้าต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์พราหมณ์นั้น บางองค์มีนามปรากฏซ้ำกับนามของเทพในคัมภีร์พุทธศาสนาด้วย เช่น พระอินทร์ พระพรหม พระวิษณุกรรม เป็นต้น แต่เราจะต้องเข้าใจให้ถูกว่า เทพเจ้าที่มีนามซ้ำกันในสองระบบนี้มีสภาพความเป็นมา และความเป็นอยู่แตกต่างกัน เพราะเกิดจากแนวความคิดและหลักความเชื่อพื้นฐานที่ต่างกันนอกจากปัญหาดังกล่าวมาแล้ว ยังมีเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจไว้ก่อนว่าเรื่องของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์เท่าที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ นั้น มักมีความสับสน ขัดแย้ง เปลี่ยนแปลงกลับกันไปมาไม่จบสิ้น เช่นบางคัมภีร์ที่มีมาก่อนบอกว่า เทพองค์นี้เป็นบรรพบุรุษของเทพองค์นั้น แต่แล้วคัมภีร์บางเล่มที่แต่งในภายหลังอาจบอกไปในทำนองตรงกันข้าม คือ ลูกกลายเป็นพ่อ-แม่ พ่อ-แม่เดิมกลับกลายเป็นลูกไปก็มี เข้าทำนองที่ว่า คัมภีร์ใหม่แก้คัมภีร์เก่า ยิ่งแก้ยิ่งสับสน ดังที่นายดับบลิว.เจ.วิลกินส์ (W.J.Wikins) ผู้เขียนเรื่องเทพปกรณัมของฮินดู กล่าวไว้...ในคัมภีร์รุ่นแรกๆ มักมีความแจ่มแจ้งชัดเจนตรงกันข้ามกับคัมภีร์ที่ได้รับการแต่งขึ้นในภายหลัง...เทพเจ้าในคัมภีร์เก่ามีสภาพดิ่งามกว่าสภาพที่นักเขียนคัมภีร์ในภายหลังที่วาดภาพให้เลลงในทำนองที่ว่า เรื่องราวทั้งหลายเริ่มด้วยความสว่าง แจ่มชัด แล้วลงท้ายด้วยความมืดมน เมื่อเราสืบสาวถึกลงไปในคัมภีร์เก่ามากเท่าใด เรายิ่งเห็นแนวความคิดทางศาสนา และเรื่องของเทพเจ้าที่ถูกต้อง และบริสุทธิ์มากจากกล่าวได้ว่า เรื่องความเชื่อทางศาสนาเกิดจากความเปลี่ยนแปลงขัดแย้งทางสังคมในหมู่มนุษย์ไม่มีสิ้นสุด ยิ่งศาสนาที่มีมานานอย่างศาสนาพราหมณ์ด้วยแล้ว ความขัดแย้งแตกต่างทางความคิดและผลประโยชน์ทางสังคมของเหล่าผู้นำที่เขียนคัมภีร์ จึงยิ่งแตกต่างขัดแย้งกันมากขึ้น สำหรับการศึกษาเรื่องนี้จะ

ถือเอาตามคัมภีร์ที่มีมาก่อนเป็นหลัก ส่วนความขัดแย้งเกิดตามภายหลังในคัมภีร์ที่เขียนขึ้นใหม่ คงรับฟังไว้เป็นส่วนประกอบเพื่อให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย (บุญเย็น วอทอง, 2550 : 47)

5. การต่อรองเพื่ออำนาจการมีตัวตนในสังคม

ดังเช่นการต่อรองเพื่ออำนาจการมีตัวตนในสังคมของ “อิชระ” “อิชระ”เป็นคำเรียกของสาวประเภทสองในอินเดีย แต่ในสังคมอินเดียการมีเพศสภาพเป็นชายและจิตใจและการแต่งกายเป็นหญิง ทำให้คนกลุ่มนี้ถูกมองว่า ไม่ใช่ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย คนส่วนใหญ่ในสังคมจึงไม่ให้การยอมรับ ซึ่ง “อิชระ” มักจะถูกขับไล่ออกจากครอบครัว เพราะการไม่ได้เป็นผู้ชายเต็มถือเป็นเรื่องน่ารังเกียจและบั่นทอนที่อับอาย ทำให้ไม่มีโอกาสศึกษาจึงต้องรวมกลุ่มอยู่ด้วยกันชุมชนเพื่อดูแลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน “อิชระ” ในสังคมอินเดียถือว่าเป็นชนชั้นต่ำกว่าวรรณะจัณฑาล บางครอบครัวเมื่อรู้ว่าลูกตัวเองเป็น “ชระ” มีความเสียใจ อับอายและหวงใยในคราวเดียวกัน เพราะรู้ว่าลูกตัวเองต้องลำบากต่อไปในอนาคตแน่นอน หลายครอบครัวที่เป็นชนชั้นล่างจึงเอาเด็กไปฝากฝังไว้กับ “อิชระ” รุ่นใหญ่ให้ดูแลความเป็นอยู่ต่อไป “อิชระ” เลือกที่จะก้าวข้ามเพศชายไปสู่เพศหญิง และเลือก ‘ความเป็นหญิง’ มาใช้พัฒนาเป็นเพศสภาพเฉพาะของตนเอง (นักรบ นาคสุวรรณ, 2562)

ตามคติความเชื่อ พระแม่พุชระเป็นมารดาผู้คุ้มครองผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ เกย์ กะเทย ทอม ดี ชายรักชาย และ หญิงรักหญิง พระแม่พุชระ หรือ พระแม่ผู้อุปถัมภ์ความรักที่ไม่เป็นไปตามครรลอง ซึ่งมีตำนานการกำเนิดพระแม่พุชระ ดังนี้

พระแม่อุมาเทวี ได้ทรงทราบถึงความรักของมนุษย์ วโนโลกนี้ไม่ได้มีเพียงคู่รัก ชาย-หญิง เท่านั้น หากแต่ยังมีความรักในเพศเดียวกัน และกลุ่มผู้รักร่วมเพศเหล่านี้ ก็มักถูกกีดกันออกจากสังคมพระแม่อุมาเทวีจึงแบ่งภาคมาเป็นพระเทวีพระองค์หนึ่ง มีแปดพระกร ทรงศาสตราวุธของพระแม่อุมาเทวีและพระไกรวระ ประทับบนหลังไก่อั้วใหญ่ ติดตามด้วยบริวารสองตน คือ ชายรักร่วมเพศ และ หญิงรักร่วมเพศ เพื่อให้ความอุปถัมภ์ ปกป้องคุ้มครอง ตลอดจนเสริมพลังสร้างกำลังใจให้แก่ชายรักชาย และหญิงรักหญิง อีกตำนานหนึ่ง เทวนิยายฮินดูก็มีการผูกเรื่องให้เทวีท้องถิ่น อย่างพระแม่พุชระสัมพันธ์กับนิยายศักดิ์ สัมพันธ์กับพระแม่อุมาที่เป็นเจ้าแม่ที่ยิ่งใหญ่ ว่าพระแม่พุชระเกิดมาจากน้ำตาของพระแม่อุมาที่ร้องไห้เพราะความสงสารชีวิตที่เป็นชนชายขอบของสังคมฮินดู “อิชระ”เช่นเดียวกับที่ “อิชระ” ที่เป็นคนนอกวรรณะ ถูกกีดกันผลักไสออกจากสังคม กราบไหว้บูชาเทวีที่มาจกหญิงวรรณะสูงเพื่อให้มีตัวตนและสถานะทางสังคม (นักรบ นาคสุวรรณ, 2562)

พระแม่พุชระเป็นส่วนหนึ่งของนิยายศักดิ์ “อิชระ” “มักบูชารูปอวัยวะเพศหญิง โยนี” ในฐานะศูนย์รวมพลังอันยิ่งใหญ่แห่งจักรวาล (Kanodia, 2016) วัดบาสุฮาระมาตะ วัดของพระแม่พุชระตั้งอยู่ในเมืองเบคจีจในเขตเมห์ซานในรัฐคุชราตประเทศอินเดีย สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1738 วัดตกแต่งอย่างสวยงามด้วยการแกะสลักหิน จะเห็นได้ว่าตำนานของพระแม่พุชระ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ “อิชระ” โดยตรง แต่แสดงถึงที่พึ่งทางใจและความคุ้มครองของผู้ที่มีความผิดปกติทางเพศ เช่น มีสองเพศตั้งแต่กำเนิด หรือผู้ที่มีปัญหาด้านสมรรถภาพทางเพศ และการคุ้มครองการกระทำทางเพศ แต่ “อิชระ” นำตำนานและความเมตตาของพระแม่พุชระมาสร้างความสอดคล้องความผิดปกติทางเพศในรูปของจิตใจ “อิชระ” ในสังคมอินเดียจึงถือว่าตนเองคือกลุ่มคนพิเศษที่เชื่อกันว่ามีเทพเจ้าคุ้มครองที่เหนือกว่าคนธรรมดาทั่วไป “อิชระ” จะแสดงออกโดยการแต่งกายแบบหญิงอินเดียหม่สำหรับและ บูชาพระแม่พุชระอย่างเคร่งครัดวันละสามเวลาเพื่อขอพรให้ปกป้องดูแลตัวเองไม่ให้ใครมารังแก (Penrose, 2001)

พื้นที่ทางสังคม กลุ่ม “อิชระ” เป็นพื้นที่ซึ่งเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสถาบัน ครอบครัว ศาสนา หรือ สังคม เมื่อสถาบันครอบครัวไม่ยอมรับ ก็ไปพึ่งพาสถาบันศาสนาในเรื่องเทพเจ้าสร้างอำนาจและวาทกรรม ส่งผลให้มีพื้นที่ไม่มากนักในสถาบันสังคมแต่ในขณะเดียวกันสถาบันสังคมก็สร้างกระบวนการทำให้เป็นคนชายขอบ ซึ่งการถูกขับให้เป็นคนชายขอบในสังคมทำให้ กลุ่ม”อิชระ” ต้องอำนาจในการต่อรองเป็นคนไร้พื้นที่ต้องเผชิญความยากลำบากในสังคมในมิติต่างๆ เช่น การสร้างพื้นที่ทางความรู้สึกอันเกิดจากการกระบวนการความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มต่างๆ ซึ่งเป็นผลกระทบจาก

ความเหลื่อมล้ำในสังคม สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งระดับสังคมย่อย เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษาศึกษาไปจนถึงระดับสังคมขนาดใหญ่ โดยคนบางกลุ่มถูกกระบวนการทางสังคมเบียดขับสู่การเป็นประชากรชายขอบ เช่น คนรักเพศเดียวกัน คนพิการ คนด้อยโอกาสต่าง (ทำให้พวกเขาเหล่านั้นต้องเผชิญกับภาวะคนที่ไร้พื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การแสวงหาอำนาจในการสร้างพื้นที่และตัวตน ของกลุ่ม”อิชระ”เริ่มด้วยการอิงความเชื่อ (จิตวิจน์ ทองแก้ว และพิทักษ์ ศิริวงศ์, 2559)

ดั้งเดิมในศาสนาที่เกี่ยวกับพระแม่พระที่ยอมรับการมีตัวตนของกลุ่ม”อิชระ”และวาทกรรมที่สืบเนื่องมาคือความพรจากพระแม่ที่ให้มาเรื่องการอวยพระและสาปแช่ง ที่เป็นวาทะสิทธิ์ ซึ่งถือได้ว่ายกระดับคุณภาพชีวิตในสังคมได้ในระดับหนึ่ง เพราะคนในสังคมอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู มีความศรัทธาในเทพเจ้าอย่างแรงกล้าเป็นพื้นฐาน ทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยในการยอมรับเรื่องนี้ได้ ที่กล่าวมาเป็นการอำนาจการต่อรองโดยวางหน้าที่ของตนเองในโครงสร้างสังคม ผ่านคติความเชื่อและวาทกรรมของพระแม่พหุพระเพื่อให้สังคมยอมรับ ซึ่งผลที่ตามมาคือ กลุ่ม “อิชระ”มีบทบาทและพื้นที่ในสังคมโดยได้รับเชิญไปพ่อนรำและให้พรในงานแต่งงานและงานแรกเกิดบุตรเพื่อความเป็นมงคลในงานสอดคล้องกับ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ กล่าวไว้ว่า “คนข้ามเพศจึงมีการจัดวางตำแหน่งที่ทางของตัวตนผ่านกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ทำให้รู้ว่าตนเองเป็นใครมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างไร บางครั้งคนข้ามเพศยังต้องมีการใช้อัตลักษณ์ร่วม (collective identity) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการอ้างอิงความเป็นตัวตน และการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพื้นที่ให้กับตนเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นพื้นที่ของคนของข้ามเพศจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากการกระทำของคนข้ามเพศเท่านั้น แต่เป็นการเกิดขึ้นจากการหล่อหลอมทางสังคมควบคู่กัน (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ และคณะ, 2554)

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องศักดิ์กับศักดิ์ปรากฏชัดเจนแน่นอนอย่างเป็นระบบใน ศาสนาพราหมณ์- ฮินดู “ผู้หญิง” คือ “เพศแม่” เป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์บนโลก ดังนั้นธรรมชาติของฮินดูจึงถือว่าเพศหญิงคือศักดิ์เป็นผู้มีอำนาจเหนือเพศชาย ศักดิ์แปลว่าความสามารถ หมายถึง พลังที่สนับสนุนชีวิตทั้งปวงให้คงอยู่นิกายที่นับถือศักดิ์หรือ”ศักดิ์” มีความเชื่อว่า “ศักดิ์” มีลักษณะเป็นสตรีเพศเป็นมหาเทวีเป็นเทวีผู้ยิ่งใหญ่มีสถานะเทียบเท่ากับภาวะสูงสุด (Supreme Being) “ลัทธิศักดิ์”(Shaktism) หมายถึง ลัทธิบูชาเทพที่เป็นสตรีหรือเทวี

วิเคราะห์แนวคิดเรื่องศักดิ์ของเทพเจ้าในปรัชญาฮินดู

1. สถานะความมีอยู่ของศักดิ์ในปรัชญาฮินดู

ศักดิ์เป็นเทพเพศหญิงหรือเรียกตามความเชื่อศาสนาฮินดูว่า เทวี ในที่นี้ตามความเชื่อส่วนมากแล้วเปรียบเทพศักดิ์เสมือน “พลังงาน” ของเทพเจ้าสูงสุด กล่าวอธิบายให้เข้าใจได้ง่ายคือเป็นผู้ทรงพลังและอำนาจของเทพสามไว้ “ศักดิ์” ในที่นี้จึงหมายถึงพลัง (Power) อีกด้วยตัวอย่างเช่น พระสรสวดี (Sarasvati) ชายาของพระพรหม, พระลักษมี (Lakshmi) ชายาของพระวิษณุ และ พระอุมากัศวดี (Uma) ชายาของพระศิวะ เป็นต้น เทพศักดิ์เหล่านี้ได้รับการเคารพนับถือไม่น้อยไปกว่าเทพสูงสุดที่กล่าวมาข้างต้น จนได้กลายเป็นนิกายหนึ่งที่สำคัญเรียกว่า “นิกายศักดิ์” (Shakti) ในศาสนาฮินดูช่วงหลังนี้เช่นกัน ศาสนาฮินดูมีเทพเจ้าสูงสุดมีเพียงหนึ่งเดียวที่มีกำเนิดมาจากปรมาตมซึ่งเป็นหลักธรรมหรือสถานะอันยิ่งใหญ่ที่สุด (Supreme Being) แต่มีหน้าที่แบ่งออกเป็นสามภาค แนวคิดตรีมูรติเกิดผลดีต่อการเคารพนับถือเพื่อลดการขัดแย้งที่เกิดขึ้น เทพทั้ง 3 องค์ ถือเป็นหลักธรรมสูงสุดและสำคัญในการนา ศาสนาฮินดูเข้าสู่หลักแห่งความเป็นจริงมากกว่ายุคสมัยอื่นๆ และถึงแม้เทพทั้ง 3 องค์ จะเป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ที่ได้รับการนับถือมากในยุคศาสนาฮินดู แต่เป็นไปตามธรรมชาติของปุถุชนที่ยังเกิดความนิยมชมชอบต่างกัน ย่อมทำให้เกิดความเชื่อและการนับถือในเทพทั้ง 3 องค์ต่างกัน ทำให้เห็นว่าเทพเจ้าองค์นี้มีความสำคัญเหนือกว่าเทพเจ้าองค์อื่นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากจะเปลี่ยนแปลงได้โดยความเคารพที่มีต่อพระวิษณุ (Vishnu) และพระศิวะ (Shiva) เป็นเทพเจ้าที่มีการเคารพบูชาอย่างแพร่หลายกว่าพระพรหม (Brahma) ที่ไม่ได้

เป็นเทพสูงสุดของนิกายไคนิกายหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงยังปรากฏการแบ่งกลุ่มนับถือเทพเจ้าอยู่โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มไวษณพนิกาย (Vishnu) หรือ วิษณุนิกาย นับถือ พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ เป็นเทพสูงสุด ความเชื่อส่วนมากแล้วเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการลงมาช่วยเหลือสรรพสัตว์ของพระวิษณุที่ปรากฏภายในลักษณะต่างๆ บนโลกที่เรียกกันว่า “อวตาร” (จะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อหลักเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไป) นิกายนี้มีอิทธิพลอยู่มากในอินเดียภาคเหนือและภาคกลางของประเทศ

2. ไศวนิกาย (Shiva) หรือ ศิวะนิกาย นับถือ พระศิวะ หรือพระอิศวร เป็นเทพสูงสุดสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แทนพระศิวะคือ ศิวลึงค์และโยนี ซึ่งได้รับการบูชาเช่นกัน ความเชื่อในนิกายนี้อยู่ที่วิถีแห่งการหลุดพ้นมากกว่าความเชื่อแบบภักติ

สำหรับนักคิด และนักปราชญ์บางท่านยังคงความสำคัญกับพระพรหมอยู่เป็นอย่างมากเพราะฉะนั้นจึงอาจแบ่งนิกายในศาสนาฮินดูโดยการเพิ่ม พรหมนิกาย (Brahma) ที่นับถือพระพรหมเป็นใหญ่ ซึ่งรวมกับนิกายที่กล่าวถึงข้างต้นทั้งหมดเป็น 3 นิกายถ้าเป็นเช่นนี้ถือว่เป็นนิกายพรหมเป็นนิกายที่เก่าแก่กว่านิกายอื่น ๆ สันนิษฐานได้ว่าเป็นเพราะยังมีพราหมณ์สมัยเดิมที่ยังมีความเชื่อและยังให้ความเคารพต่อพระพรหมอยู่เป็นอันมาก การก่อเกิดนิกายในศาสนาฮินดูยุคสมัยใหม่นี้เน้นที่ความภักดีต่อเทพเจ้าเป็นหลัก ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความอ่อนไหว มีการสร้างตัวตนและสร้างรูปเคารพของเทพเจ้าองค์สำคัญขึ้นโดยเชื่อว่าสามารถเข้าถึงจิตใจประชาชนได้

อย่างไรก็ตามเราเห็นได้ว่าตั้งแต่ต้นที่เกิดความหลากหลายต่อการนับถือเทพนั้นเป็นการนา เทพเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพระเวทเดิมเข้ามาปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยแห่งการเป็นศาสนาฮินดูใหม่ร่วมกับเทพเจ้าที่สร้างขึ้นใหม่ อีกด้านหนึ่งถึงแม้จะมีการประนีประนอมให้เกิดการนับถือตรีมูรติแต่ก็ยังคงก่อให้เกิดกลุ่มต่างๆ ในการนับถือเทพองค์อื่นปรากฏให้เห็นอยู่อีก ได้แก่ ศักติ เป็นสัญลักษณ์หรือหลักธรรมฝ่ายเทพเทวี ที่บ่งบอกถึงสติปัญญา เช่น พระแม่ลักษมี พระแม่กาลี พระแม่อุมา เป็นต้น ส่วน “เทพเจ้า” หมายถึง สถานะของบุคคลที่มีความพิเศษ มีอำนาจดลบันดาลและให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ลัทธิศักตินั้น เป็นหนึ่งในลัทธิที่บูชาเทพของศาสนาฮินดู ลัทธิศักติคือลัทธิที่บูชาเทพี ปรัชญาของลัทธิศักติมีว่า ในมหาเทพ เช่น พระศิวะ มีพลังอำนาจ 2 ชนิด คือ พลังอำนาจที่เป็นของบุรุษเพศและพลังอำนาจที่เป็นของสตรีเพศ เหมือนมนุษย์ผู้ชายทั่วไปย่อมมีลักษณะนิสัย 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นชาย มีความแข็งแรง กล้าหาญ อดทน และลักษณะที่เป็นหญิง มีความอ่อนหวาน นุ่มนวล รักสวยรักงาม ซื่อาย และมี ลัทธิศักตินำพลังอำนาจที่เป็นของสตรีเพศมาพัฒนาเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่โลก โดย ศักติ หรือชายาของมหาเทพ 3 องค์ คือ

พระสรีสวตี เป็นศักติของพระพรหม ในสมัยพระเวทเป็นเทพีแห่งลำน้ำ ต่อมาได้รับยกย่องเป็นเทพีแห่งวาจาและศิลปศาสตร์ ทรงหงส์เป็นพาหนะ มี 4 กร ถือพิณ คัมภีร์ สายลูกประคำ และกิ่งคาร

พระลักษมี เป็นศักติของพระวิษณุ ตามตำนานเล่าว่าพระแม่นั้นท่านเกิดจากฟองน้ำ ในสมัยพระเวทมีความหมายว่าโชคดี ไม่มีอุปสรรค ต่อมาในสมัยที่พระวิษณุได้รับยกย่องเป็นมหาเทพสูงสุด พระลักษมีก็ได้รับยกย่องว่าเป็นเทพีแห่งโชคลาภ มีหลายชื่อแล้วแต่คุณลักษณะ เช่น ศรี ปัทมา กมลา อินทिरา โลลา อัญจลา โลกมาตา ชลธิชา สีตา

พระอุมา เป็นศักติของพระศิวะ พระอุมา ท่านปรากฏครั้งแรกในเกนอุปนิษั ต่อมาในสมัยที่พระศิวะได้รับยกย่องเป็นมหาเทพสูงสุด พระอุมาก็ได้รับยกย่องเป็นเทพีแห่งความงาม เป็นเทพีแห่งความซื่อสัตย์ และในปางดุร้าย เป็นเจ้าแม่ทรูคา เทพีแห่งสงคราม เจ้าแม่กาลี เทพีแห่งชัยชนะ เทพีปางดุร้ายนี้ได้รับความเคารพนับถือสักการะมาก ดังที่โบสถ์เจ้าแม่กาลี ในเมืองกัลกัตตา รัฐเบงกอล จะมีพิธีบูชาเจ้าแม่กาลีด้วยเลือดแพะหรือแกะด้วย

2. อิทธิพลของคัมภีร์ในปรัชญาฮินดู

เป็นคัมภีร์โดยธรรมชาติที่สตรีย้อมคูกับบุรุษเพื่อให้เกิดความสมดุล และเพื่อเกิดความอุดมสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีสตรีเพื่อกู่กับบุรุษจึงจะสมเหตุสมผลว่า โลกเกิดขึ้นมาได้อย่างไร จึงจะอธิบายได้ว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้นมาได้ อย่างไร ความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นมาได้ อย่างไร ดังนั้นจึงต้องมีเทพเทวีขึ้นมาเพื่อกู่กับมหาเทพทั้ง 3 ขึ้นเพื่อเป็นการอธิบายการเกิดขึ้นของตรีมูรติ (The Cult of The Hindu Trinity: Brama, Siva and Visnu) และเป็นแนวคิดที่มองเห็นถึงความสัมพันธ์ในสังคมในทัศนะของปรัชญาฮินดูกับธรรมชาติของชีวิตอย่างแท้จริง การที่พระพรหมสร้างโลก พระวิษณุเป็นผู้รักษาและเมื่อถึงเวลาพระศิวะเป็นผู้ทำลาย ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติแห่งโลกและชีวิต แต่ช่วงยุคหลังการเกิดขึ้นของนิกายต่างๆ ของศาสนาฮินดูช่วงนี้ทางด้านประวัติศาสตร์ทางศาสนาถือเป็นช่วงเสื่อมของศาสนาฮินดู ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากต่างฝ่ายต่างคิดว่านิกายที่ตนเองนับถือนั้นมีความสมบูรณ์ มีความเป็นที่สุดในทุกๆ ด้าน ยกย่องเทพเจ้าของตนว่าดีกว่าเทพเจ้าองค์อื่นพร้อมทั้งดูหมิ่นเหยียดหยามเทพเจ้าฝ่ายอื่น ยิ่งนานวันความแตกแยกทางความคิดยิ่งมีมากและรุนแรงขึ้น ไม่ใช่ว่าเป็นที่ตัวของศาสนาเองที่เสื่อมลงแต่เป็นเพราะมนุษย์เรามากกว่าที่นำเอาความคิดของตนมาทำให้ความดีงามของความเชื่อเดิมนั้นถูกตีค่าให้เสื่อมลงไป แต่ในความขัดแย้งสิ่งหนึ่งที่ทุกคนมีและยอมรับร่วมกันก็คือความเชื่อที่เกิดขึ้นมีการพัฒนาเกิดขึ้นเกิดความแตกต่างจากสมัยเดิมเป็นอย่างมากเนื่องจากสมัยนี้เป็นสมัยที่รวบรวมเอายุคแห่งความคิดทั้งทางศาสนาและปรัชญาเข้าไว้ด้วยกัน ในหนังสือหลายๆ เล่มได้มีการแบ่งยุคทางความคิดในเรื่องของศาสนาและปรัชญาปลีกย่อยลงไปอีก

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องคัมภีร์ของเทพเจ้าฮินดูนั้น เป็นปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางการเมืองต่างถูกสร้างขึ้นมาจากบริบททางสังคมและการเมือง ปัจจัยต่างๆ ทางสังคมและการเมืองเป็นตัวเร่งและมีอิทธิพลต่อการเกิดแนวคิดที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมและการปกครอง วรรณคดีเรื่องคัมภีร์ของเทพเจ้าฮินดูนี้ เห็นว่ากรรมหรือการกระทำเป็นสิ่งจำเป็น กรรมได้รับแรงบันดาลหรืออำนาจจากพระเจ้า ทุกคนจะต้องมีการกระทำ แต่ในการกระทำนั้นจะต้องสละผลของการกระทำจึงจะเป็นทางที่ถูกต้อง กรรมนั้นโดยปกติมีผลต่อผู้กระทำด้วย ดังนั้นคัมภีร์ของเทพเจ้าฮินดูจึงเป็นต้นแบบสอนให้กระทำที่ดี トラบใดที่ยังไม่บรรลุถึงเป้าหมายในสิ่งที่ต้องการลักษณะของคัมภีร์เปรียบได้กับการขอพรจากมารดานั่นคือมารดาสามารถประทานพรให้ความช่วยเหลือ และช่วยกำจัดศัตรูแต่ล้วนขึ้นอยู่กับกระทำของผู้คนว่าดีหรือชั่วอย่างไร และแนวคิดเรื่องพระเจ้า ถือว่า พระองค์เป็นวิญญูณบริสุทธิ์ที่สูงส่ง มีอำนาจในการดลบันดาลสรรพสิ่งในโลกนี้ รวมทั้งการกระทำก็เกิดจากแรงธรรมชาติหรือจากอำนาจของพระเจ้า แต่พระเจ้านั้นท่านทรงมีงานมาก ทำให้ผู้บูชาอ่อนน้อมเข้าถึงได้ยาก อีกทั้งโดยธรรมชาติบุรุษจะมีความใจแข็งกว่าสตรี ดังนั้นการอ่อนน้อมขอพรจากเทพเทวีนั่นทำได้ง่ายกว่า จึงเกิดเป็นคัมภีร์ของพระเจ้าเป็นเจ้าขึ้นมาเพื่อให้ผู้เคารพบูชาได้เข้าถึงง่ายขึ้น จุดมุ่งหมายสำคัญของ”คัมภีร์”คือ รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมนั้น เช่นเดียวกับลัทธิอื่นๆ ในศาสนาฮินดู โดยการทำสมาธิจิต หรือสวดมนต์สรรเสริญ หรือบูชาเทพอันเป็นตัวแทนของพรหมนั้น จากแนวคิดดังกล่าวนี้ทำให้รู้ว่า ความเชื่อในคัมภีร์ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในแต่ละยุคสืบต่อกันมาอย่างไม่ขาดสายโดยแบ่งเป็นดังนี้

1) อิทธิพลของคัมภีร์ในยุคเริ่มต้น : ยุคที่ผู้คนรู้สึกเสื่อมในยุคที่พราหมณ์เป็นใหญ่ ชนพื้นเมืองได้ไขว่คว้าหาเทพเจ้าของตัวเองเพื่อเป็นที่พึ่ง แล้วเปลี่ยนศาสนาพราหมณ์เป็นฮินดู แล้วจนาคัมภีร์ปุราณะขึ้น และเกิดลัทธิบูชาเทพขึ้น 3 พระองค์ อันมีพระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ และเกิดลัทธิคัมภีร์ที่มีการบูชาเทพขึ้น โดยเทวี่ทั้งสามเป็นชายาของมหาเทพ เพื่อให้บุคลชนได้ใกล้ชิดพระเป็นเจ้าได้โดยง่าย โดยไม่ต้องอาศัยการบำเพ็ญเพียรเพื่อให้เป็นที่โปรดปรานของมหาเทพ และได้เกิดระบบพหุเทวาตามคัมภีร์พระเวทและอรรถกถาลักษณะทั่วไประบบศาสนาพราหมณ์ของอินเดีย นับเป็นตัวอย่างของระบบพหุเทวาหรือระบบพระเจ้าหลายองค์อย่างแท้จริง กล่าวคือ เฉพาะในคัมภีร์แรก คือ ฤคเวท ก็มีนามของเทพเจ้าปรากฏอยู่แล้วถึง 333 องค์ และต่อมาเมื่อมีการแต่งคัมภีร์เพิ่มขึ้น จำนวนเทพเจ้าก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังเช่นเมื่อถึงสมัย ฤกษี ยาชนวัลกยะ แต่งคัมภีร์พฤห์ทวารัญญะ

อุปนิษัท ต่อท้ายคัมภีร์ศตะปะณะพราหมณะ แห่งยะชูรเวทนั้น ได้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงจำนวนเทพเจ้า ทั้งในส่วนที่เพิ่มขึ้นและลดลงอย่างน่าสนใจ ดังจะเห็นได้จากรายงานการค้นคว้าของท่านธรรมชิวะ หรือ ภิกษุ ดร. พระมหาสม สุมน แห่งวัดพระธาตุพนม ที่เสนอไว้ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของท่านเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ในคัมภีร์ ได้เริ่มด้วยจำนวนเทพเจ้าซึ่งมีจำนวน 33,006 องค์ แล้วลดลงเหลือ 33 องค์ จากนั้นก็ลดลงเหลือ 6-3-2 องค์ สุดท้ายเหลือเพียงองค์เดียวคือ พระพรหม ส่วนเทพเจ้าองค์อื่นๆ เป็นบริวารของพระพรหม เกิดจากพรหมณมิติ ทั้งสิ้น “สาเหตุแห่งการสร้างเทพเจ้าขึ้นมามากมายนั้น ถ้าจะพิจารณาจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ตามหลัก ทางสังคมวิทยาแล้วก็คงเนื่องมาจาก

1. ระบบศาสนาพราหมณ์ได้มีการสืบทอดติดต่อกันมาหลายพันปี โดยผ่านการต่อสู้เปลี่ยนแปลงทาง สังคมที่หลากหลายและสลับซับซ้อน

2. ผลของการต่อสู้ทางความคิดและผลประโยชน์ทางสังคมทำให้มีการแต่งคัมภีร์ขึ้นเพื่อใช้เป็น เครื่องมือในทางปกครอง โดยอาศัยการเพิ่มจำนวนเทพเจ้าใหม่ขึ้นมา

3. ผลของความขัดแย้งทางสังคมแห่งชนชั้นวรรณะยังผลให้ต่างฝ่ายต่างสร้างพระเจ้าของตนขึ้นมา เพื่อถ่วงดุลอำนาจกันและกัน

4. มีการสร้างเทพเจ้าหลายรูปแบบ ซึ่งในแต่ละรูปแบบก็มีเทพเจ้าอีกหลายองค์ รูปแบบของเทพเจ้า เท่าที่ปรากฏตามคัมภีร์ต่างๆ ได้แก่ 1) เทพเจ้าที่เป็นพลังจักรวาล หรืออำนาจแห่งธรรมชาติ เช่น ดิน ไฟ อากาศ น้ำไฟ ลมพายุ ฝนดวงดาว และแสงสว่าง ที่ไม่มีชีวิตอย่างสัตว์และมนุษย์ (non-animated theism) (2) เทพเจ้าที่มี สภาพอย่างมนุษย์ (anthropomorphism) ได้รับการสร้างเพิ่มขึ้นภายหลัง 3) เทพเจ้าที่มีสภาพเป็นสัตว์ (heriomorphism) มีการสร้างเพิ่มภายหลังพร้อมกับเทพในสภาพมนุษย์ 4) เทพเจ้าที่มีสภาพครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์ (therianthropism) มีทั้งส่วนที่แปลงจากเทพประเภทก่อนๆ และส่วนที่สร้างเพิ่มเติมในภายหลัง 5) เทพเจ้าที่มี ระบบครอบครัวยและมีลูกหลานสืบสกุล (genotheism) ได้รับการบัญญัติเพิ่มเติมจากเทพเจ้าที่มีอยู่ก่อน

สาเหตุดังกล่าวมาแล้ว ทำให้เทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์เกิดมีขึ้นจำนวนมากมาย แม้แต่เหล่าศาสนิก ของศาสนานั้นเองก็ไม่อาจกำหนดจดทั่วถึง ดังนั้น ศาสนิกแต่ละกลุ่ม แต่ละยุคสมัย คงรู้จักและเคารพบูชาเทพเจ้า บางองค์เฉพาะที่พวกตนนับถือเท่านั้น

อนึ่ง นามของเทพเจ้าต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์พราหมณ์นั้น บางองค์มีนามปรากฏซ้ำกับนามของเทพ ในคัมภีร์พุทธศาสนาด้วย เช่น พระอินทร์ พระพรหม พระวิษณุกรรม เป็นต้นแต่เราจะต้องเข้าใจให้ถูกว่า เทพเจ้า ที่มีนามซ้ำกันในสองระบบนี้มีสภาพความเป็นมา และความเป็นอยู่แตกต่างกัน เพราะเกิดจากแนวความคิดและ หลักความเชื่อพื้นฐานที่ต่างกันนอกจากปัญหาดังกล่าวมาแล้ว ยังมีเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจไว้ก่อนว่าเรื่องของเทพ เจ้าในศาสนาพราหมณ์เท่าที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ นั้น มักมีความสับสน ขัดแย้ง เปลี่ยนแปลงกลับกันไปมาไม่จบ สิ้น เช่นบางคัมภีร์ที่มีมาก่อนบอกว่า เทพองค์นี้เป็นบรรพบุรุษของเทพองค์นั้น แต่แล้วคัมภีร์บางเล่มที่แต่งใน ภายหลังอาจบอกไปในทำนองตรงกันข้าม คือ ลูกกลายเป็นพ่อ-แม่ พ่อ-แม่เดิมกลับกลายเป็นลูกไปก็มี เข้าทำนอง ที่ว่า คัมภีร์ใหม่แก้คัมภีร์เก่า ยิ่งแก้ก็ยิ่งสับสน

2) **คติในยุคปัจจุบัน** : เทวามีผู้เคารพบูชาอยู่หลากหลายวรรณะหลากหลายกลุ่มชน ด้วยความเชื่อ ที่ว่าพระแม่เทวีคือผู้ประทานความอุดมสมบูรณ์พูนสุขให้แก่กลุ่มชนของตนที่นิยมบูชาพระแม่ ด้วยความเชื่อว่า พระแม่ศักดิ์นั้นจะทรงประทานพร ประทานความสุข และความมั่นใจในการใช้ชีวิตในสังคม และมีสิทธิ มีเสียงใน สังคมเท่าเทียมกับชนชั้นอื่นๆ และพลังจากพระแม่ศักดิ์ ในยุคปัจจุบันมีการบูชาพระแม่ศักดิ์กันแพร่หลาย หลากหลายเชื้อชาติเพื่อขอพรศักดิ์สิทธิ์เพื่อคุ้มครองตน และทำลายผู้ที่คิดร้ายต่อตนและพวกพ้อง นอกจากนี้การ นับถือศักดิ์ในปัจจุบันยังใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการต่อรองการมีอำนาจการมีตัวตนในสังคมเช่น การต่อรองเพื่อ อำนาจการมีตัวตนในสังคมของ “อิชระ” “อิชระ”เป็นคำเรียกของสาวประเภทสองในอินเดีย แต่ในสังคมอินเดีย การมีเพศสภาพเป็นชายและจิตใจและการแต่งกายเป็นหญิง ทำให้คนกลุ่มนี้ถูกมองว่า ไม่ใช่ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

คนส่วนใหญ่ในสังคมจึงไม่ให้การยอมรับ ซึ่ง “อิชระ” มักจะถูกขับไล่ออกจากครอบครัว เพราะการไม่ได้เป็นผู้ชายเต็มถือนั้นเป็นเรื่องน่ารังเกียจและเป็นที่ยับยั้ง ทำให้ไม่มีโอกาสศึกษาจึงต้องรวมกลุ่มอยู่ด้วยกันชุมชนเพื่อดูแลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน “อิชระ” ในสังคมอินเดียถือว่าเป็นชนชั้นต่ำกว่าวรรณะจัณฑาล บางครอบครัวเมื่อรู้ว่าลูกตัวเองเป็น “ชระ” มีความเสียใจ อับอายและหวงใยในคราวเดียวกัน เพราะรู้ว่าลูกตัวเองต้องลำบากต่อไปในอนาคตแน่นอน หลายครอบครัวที่เป็นชนชั้นล่างจึงเอาเด็กไปฝากฝังไว้กับ “อิชระ” รุ่นใหญ่ให้ดูแลความเป็นอยู่ต่อไป “อิชระ” เลือกที่จะก้าวข้ามเพศชายไปสู่เพศหญิง และเลือกความเป็นหญิงมาใช้พัฒนาเป็นเพศสภาพเฉพาะของตนเอง และตามคติความเชื่อ พระแม่พระเป็นมารดาผู้คุ้มครองผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ เกย์ กะเทย ทอม ดี ชายรักชาย และ หญิงรักหญิง พระแม่พหุชระ หรือ พระแม่ผู้อุปถัมภ์ความรักที่ไม่เป็นไปตามครรลอง ซึ่งมีตำนานการกำเนิดพระแม่พหุชระ ดังนี้

พระแม่อุมาเทวี ได้ทรงทราบถึงความรักของมนุษย์ วโนโลกนี้ไม่ได้มีเพียงคู่รัก ชาย-หญิง เท่านั้น หากแต่ยังมีความรักในเพศเดียวกัน และกลุ่มผู้รักร่วมเพศเหล่านี้ ก็มักถูกกีดกันออกจากสังคมพระแม่อุมาเทวีจึงแบ่งภาคมาเป็นพระเทวีพระองค์หนึ่ง มีแปดพระกร ทรงศาสตราวุธของพระแม่อุมาเทวีและพระไกรวระ ประทับบนหลังไก่อั้วใหญ่ ติดตามด้วยบริวารสองตน คือ ชายรักร่วมเพศ และ หญิงรักร่วมเพศ เพื่อให้ความอุปถัมภ์ ปกป้องคุ้มครอง ตลอดจนเสริมพลังสร้างกำลังใจให้แก่ชายรักชาย และหญิงรักหญิง อีกตำนานหนึ่ง เทวนิมยินดูก็มีการผูกเรื่องให้เทวีท้องถิ่น อย่างพระแม่พหุชระสัมพันธ์กับนิยายศักดิ์ สัมพันธ์กับพระแม่อุมาที่เป็นเจ้าแม่ที่ยิ่งใหญ่ว่าพระแม่พหุชระเกิดมาจากน้ำตาของพระแม่อุมาที่ร้องไห้เพราะความสังสารชีวิตที่เป็นชนชายขอบของสังคมฮินดู เช่นเดียวกับที่ “อิชระ” ที่เป็นคนนอกวรรณะ ถูกกีดกันผลักไสออกจากสังคม กราบไหว้บูชาเทวีที่มาจกหญิงวรรณะสูงเพื่อให้มีตัวตนและสถานะทางสังคม

พระแม่พหุชระเป็นส่วนหนึ่งของนิยายศักดิ์ “อิชระ” “มักบูชารูปอวัยวะเพศหญิง โยนี” ในฐานะศูนย์รวมพลังอันยิ่งใหญ่แห่งจักรวาล วัดบาสุฮาระมาตะ วัดของพระแม่พหุชระตั้งอยู่ในเมืองเบคคิจิในเขตเมห์ซานในรัฐคุชราตประเทศอินเดีย สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1738 วัดตกแต่งอย่างสวยงามด้วยการแกะสลักหิน จะเห็นได้ว่าตำนานของพระแม่พหุชระ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ “อิชระ” โดยตรง แต่แสดงถึงที่พึ่งทางใจและความคุ้มครองของผู้ที่มีความผิดปกติทางเพศ เช่น มีสองเพศตั้งแต่กำเนิด หรือผู้ที่มีปัญหาด้านสมรรถภาพทางเพศ และการคุ้มครองการกระทำทางเพศ แต่ “อิชระ” นำตำนานและความเมตตาของพระแม่พหุชระมาสร้างความสอดคล้องความผิดปกติทางเพศในรูปของจิตใจ “อิชระ” ในสังคมอินเดียจึงถือว่าตนเองคือกลุ่มคนพิเศษที่เชื่อกันว่ามีเทพเจ้าคุ้มครองที่เหนือกว่าคนธรรมดาทั่วไป “อิชระ” จะแสดงออกโดยการแต่งกายแบบหญิงอินเดียหมดสำหรับและ บูชาพระแม่พหุชระอย่างเคร่งครัดวันละสามเวลาเพื่อขอพรให้ปกป้องดูแลตัวเองไม่ให้ใครมารังแก

พื้นที่ทางสังคม กลุ่ม “อิชระ” เป็นพื้นที่ซึ่งเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสถาบัน ครอบครัว ศาสนา หรือ สังคม เมื่อสถาบันครอบครัวไม่ยอมรับ ก็ไปพึ่งพาสถาบันศาสนาในเรื่องเทพเจ้าสร้างอำนาจและวาทกรรม ส่งผลให้มีพื้นที่ไม่มากนักในสถาบันสังคมแต่ในขณะเดียวกันสถาบันสังคมก็สร้างกระบวนการทำให้เป็นคนชายขอบ ซึ่งการถูกขับให้เป็นคนชายขอบในสังคมทำให้ กลุ่ม “อิชระ” ต้องอำนาจในการต่อรองเป็นคนไร้พื้นที่ต้องเผชิญความยากลำบากในสังคมในมิติต่างๆ สอดคล้องกับ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ อ้างจาก ฐิติวัจน์ทองแก้วและพิทักษ์ ศิริวงศ์ กล่าวว่า “การสร้างพื้นที่ทางสังคม หมายถึงการสร้างพื้นที่ทางความรู้สึกอันเกิดจากการกระบวนการความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มต่างๆ ซึ่งเป็นผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำในสังคม สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งระดับสังคมย่อย เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษาศึกษาไปจนถึงระดับสังคมขนาดใหญ่ โดยคนบางกลุ่มถูกกระบวนการทางสังคมเบียดขับสู่การเป็นประชากรชายขอบ เช่น คนรักเพศเดียวกัน คนพิการ คนด้อยโอกาสต่าง (ทำให้พวกเขาเหล่านั้นต้องเผชิญกับภาวะคนที่ไร้พื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้” การแสวงหาอำนาจในการสร้างพื้นที่และตัวตน ของกลุ่ม “อิชระ” เริ่มด้วยการอิงความเชื่อ

ดั้งเดิมในศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพระแม่พหูพระที่ยอมรับการมีตัวตนของกลุ่ม”อิชระ”และวาทกรรมที่สืบเนื่องมาคือความพรจากพระแม่ที่ให้มาเรื่องการอวยพระและสาปแช่ง ที่เป็นวาจาสิทธิ์ ซึ่งถือได้ว่ายกระดับคุณภาพชีวิตในสังคมได้ในระดับหนึ่ง เพราะคนในสังคมอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู มีความศรัทธาในเทพเจ้าอย่างแรงกล้าเป็นพื้นฐาน ทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยในการยอมรับเรื่องนี้ได้ ที่กล่าวมาเป็นการอำนาจการต่อรองโดยวางหน้าที่ของตนเองในโครงสร้างสังคม ผ่านคติความเชื่อและวาทกรรมของพระแม่พหูพระเพื่อให้สังคมยอมรับ ซึ่งผลที่ตามมาคือ กลุ่ม “อิชระ”มีบทบาทและพื้นที่ในสังคมโดยได้รับเชิญไปพ่อนรำและให้พรในงานแต่งและงานแรกเกิดบุตรเพื่อความเป็นมงคลในงานสวดคล้องกับ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ กล่าวไว้ว่า “คนข้ามเพศจึงมีการจัดวางตำแหน่งที่ทางของตัวตนผ่านกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ทำให้รู้ว่าตนเองเป็นใครมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างไร บางครั้งคนข้ามเพศยังต้องมีการใช้อัตลักษณ์ร่วม (collective identity) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการอ้างอิงความเป็นตัวตน และการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพื้นที่ให้กับตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้พื้นที่ของคนของคนข้ามเพศจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากการกระทำของคนข้ามเพศเท่านั้น แต่เป็นการเกิดขึ้นจากการหล่อหลอมทางสังคมควบคู่กัน

บทสรุป

ศักดิ์ เป็นสัญลักษณ์หรือหลักธรรมฝ่ายเทพเทวี ที่บ่งบอกถึงสติปัญญา เช่น พระแม่ลักษมี พระแม่กาฬี พระแม่อุมา เป็นต้น ส่วน “เทพเจ้า” หมายถึง สถานะของบุคคลที่มีความพิเศษ มีอำนาจดลบันดาลและให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ลัทธิศักดิ์เป็นหนึ่งในลัทธิที่บูชาเทพีของศาสนาฮินดู ลัทธิศักดิ์ คือลัทธิที่บูชาเทพี ประมุขของลัทธิศักดิ์มีว่า ในมหาเทพ เช่น พระศิวะ มีพลังอำนาจ 2 ชนิด คือ พลังอำนาจที่เป็นของบุรุษเพศและพลังอำนาจที่เป็นของสตรีเพศ เหมือนมนุษย์ผู้ชายทั่วไปย่อมมีลักษณะนิสัย 2 ลักษณะ คือลักษณะที่เป็นชาย มีความแข็งแรง กล้าหาญ อดทน และลักษณะที่เป็นหญิง มีความอ่อนหวาน นุ่มนวล รักสวยรักงาม ซื่อาย และมี ลัทธิศักดิ์นำพลังอำนาจที่เป็นของสตรีเพศมาพัฒนาเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ โดยธรรมชาติสตรีย่อมคู่กับบุรุษ เพื่อความสมดุล และเพื่อเกิดความอุดมสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีสตรีเพศคู่กับบุรุษจึงจะสมเหตุสมผลว่าโลกเกิดขึ้นมาได้ อย่างไร จึงจะอธิบายได้ว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้นมาได้ อย่างไร ความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นมาได้ อย่างไร ดังนั้น จึงต้องมีเทพเทวี ขึ้นมาเพื่อคู่กับมหาเทพทั้ง 3 ขึ้นเพื่อเป็นการอธิบายเรื่องการกำเนิดโลก นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องศักดิ์ของเทพเจ้าฮินดูนั้น เป็นปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางการเมืองต่างถูกสร้างขึ้นมาจากบริบททางสังคม และการเมือง ปัจจัยต่างๆ ทางสังคมและการเมืองเป็นตัวเร่งและมีอิทธิพลต่อการเกิดแนวคิดที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมและการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- ฐิติวัจน์ ทองแก้ว และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2559). การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการดำรงอัตลักษณ์ของคนพิการที่ทำงานในองค์กรด้านการสื่อสารโทรคมนาคม. วารสาร Veridian E-Journal. Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 9(3), 1443-1462.
- นักรบ นาคสุวรรณ. (2562). พระแม่พหูพระ เทพผู้คุ้มครองความหลากหลายทางเพศ. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยดุสิตธานี.
- บุญเย็น วอทอง. (2550). เทพเจ้า. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, มณีนัย ทองอยู่ และเยาวลักษณ์ อภิชาติवलลภ. (2554). ผลจากการเปลี่ยนแปลงสู่การพัฒนาตัวตนคนข้ามเพศ. วารสารวิจัย มข. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1(1), 79-94.
- พระยาอนุมานราชธน (เสฐียร โกเศศ). (2507). ลัทธิของเพื่อน ฉบับสมบูรณ์. พระนคร: ก้าวหน้า.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขาลัทธิ-ไทย. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

วีระชัย โชคมุกดา. (2554). พลิกแดนภารตะ ประวัติศาสตร์อินเดีย อารยธรรมตะวันออกที่ไม่มีวันล่มสลาย.

กรุงเทพฯ: ยิปซี

ศุภมาส เขยศักดิ์. (2552). เทวีมาหาत्मะ: การบูชาสรรเสริญเทวีในวรรณคดีสันสกฤต. (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

สิริลักษณ์ จินตะดิลกุล. วัดแขกสีลม. สืบค้นจาก http://leisure.mweb.co.th/walk/temple_000630.html.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). อินเดีย-พุทธ จุดยืนที่แตกต่าง. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

เสถียร พันธรั้ง. (2542). ศาสนาเปรียบเทียบ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

Kanodia, K. (2016). Bahuchara Mata. Intermountain West. *Journal of Religious Studies*, 7(1), 87-119.

Penrose, W. (2001). "Hidden in History: Female Homoeroticism and Women of a Third Nature", in the *South Asian Past. Journal of the History of Sexuality*, 10(1), 3-39.